

Вербалізація концепту «DEMOKRATIE» у німецькому політичному дискурсі

О. М. Свириденко, О. Б. Скляренко*

Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», м. Переяслав-Хмельницький, Україна

*Corresponding author. E-mail: lesia-skliarenko@mail.ru

Paper received ; Accepted for publication .

Анотація. Стаття присвячена аналізу німецького політичного дискурсу. До уваги взято метафоричну вербалізацію базового концепту «DEMOKRATIE». Встановлено, що цей концепт об'єктивується за допомогою фреймів «REISEN», «KRIEG», «HAUSHALT», «WIRTSCHAFT», «SOZIALES LEBEN». Головна увага при цьому зосереджена на фреймі «REISEN», який у статті представлений слотами «ДОРОГА ТА НАПРЯМОК», а також слотом «ПРИБУТТЯ». Виявлено, що метафоричної вербалізації у досліджуваному концепті набувають іменники, структура ІМЕННИК + ДІЄСЛОВО, а також ІМЕННИК + ІМЕННИК.

Ключові слова: концепт, фрейм, слот, політичний дискурс, метафора, об'єктивізація концепту, вербалізація.

Вступ. Після об'єднання Німеччини німецька держава перестала бути заручником зовнішніх обставин, які стримували її зовнішньополітичну діяльність. Перед Німеччиною постали виклики і завдання, які спричинили потребу сформуванню нового політичного курсу.

Розвиток німецького політичного дискурсу є досить актуальним питанням, адже у сучасному світі Німеччина є визнаним європейським лідером, який у багатьох аспектах визначає політику усього Європейського Союзу, європейського континенту та світу у цілому.

Короткий огляд публікацій по темі. На сьогодні існує досить багато досліджень науковців, які досліджують особливості сучасного німецького політичного дискурсу. Серед них К. Пилипенко, В. Турчин, М. Турчин, Л. Гайдученко, А. П. Чудінов та інші. Але серед усіх вище вказаних досліджень досить мало уваги приділялося особливостям використання концепту «DEMOKRATIE», що і стає метою нашої розвідки.

Ціллю статті є аналіз метафор, завдяки яким здійснюється об'єктивізація концепту «DEMOKRATIE» у німецькому політичному дискурсі.

Матеріалом статті виступають фрагменти статей з онлайн-журналів FAZ-NET, Spiegel та Tagesschau.

Методи дослідження у статті зумовлені ціллю та спираються на: контекстуально-інтерпретаційний аналіз, що застосовується для виявлення та інтерпретації метафор у яких об'єктивується концепт «DEMOKRATIE»; порівняльно-стилістичний та семантико-стилістичний методи, які дають змогу визначити стилістичні функції метафоричних одиниць. Дослідження ролі метафоричних елементів концепту ґрунтується на методиці контекстологічного аналізу.

Результати і їх обговорення. Становлення антропоцентричної наукової парадигми сприяло зверненню сучасної лінгвістики до мови як експлікаційного механізму, який відтворює основні когнітивні процеси, пов'язані зі світопізнанням та світорозумінням людини як представника певної лінгвокультури. У цій взаємодії мова виявляє себе як фактор, що формує націю через збереження та передачу культури, традицій, суспільної свідомості певного мовленнєвого колективу [1, с. 18]. Дослідженням взаємозв'язку культури та мови в їх функціонуванні займається лінгвокультурологія, яка відтворює процес мовно-культурної взаємодії, який

відображає як цілісну структуровану сукупність одиниць в єдності їх мовного та немовного (культурного) змісту за допомогою систем методів з орієнтацією на сучасні пріоритети та культурні установки [3, с. 82].

У лінгвокультурології суб'єктивні елементи культури досліджуються через її вербалізовані об'єктивні форми, таким чином здійснюється вихід на концептуальну картину світу та менталітет певної етнічної спільноти.

Розгляд концептів в лінгвістичних дослідженнях, як об'єктивних, вербально виражених форм культури, дає змогу, по-перше, виявити особливості когнітивних процесів, які пов'язані з обробкою, збереженням та передачею інформації через їхні вербальні форми, а по-друге, виявити специфічні для певної етнокультурної спільноти базові ментальні процеси світопізнання та світорозуміння, що відтворюються засобами мовної експлікації в національній картині світу.

У зв'язку з домінуванням когнітивно-дискурсивної парадигми [1, с. 17] мова розглядається як важливий механізм відтворення об'єктивних реалій навколишньої дійсності в концептуальній системі людини, яка є її основним продуцентом та користувачем. Політика, як універсально форма взаємовідносин, передбачає фіксацію в семіотичних знакових системах, а відтак фіксується засобами мовного вираження, тож мовна одиниця «Demokratie» виступає як стилістично та емоційно нейтральна, уживана назва концепту «DEMOKRATIE» в німецькій мовній картині світу, яка вербалізується у її політичному дискурсі.

У нашій статті мова йде про один з ключових концептів політичного дискурсу – концепт «DEMOKRATIE». Понятійна складова досліджуваного концепту відносно спільна у різних лінгвокультурних спільнотах, а ось образний і, зокрема, ціннісний елемент концепту «DEMOKRATIE» можуть мати, на думку деяких науковців, суттєві відмінності [2, с. 128]. Дослідники політичного дискурсу відзначають також «метафоричну переповненість» концепту у європейському, американському та українському політичному дискурсі [3, с. 81]. Як раз саме за допомогою метафори вербалізуються відомості образного і ціннісного компоненту концепту. Таким чином метафорична вербалізація концепту «DEMOKRATIE» є досить цікавою.

Пропонована стаття опиратиметься на основні положення когнітивної метафори і метафоризації Дж. Лакоффа, який є основоположником когнітивного вчення про метафору та стверджує, що мисленнєві процеси людини у певній мірі метафоричні і, відповідно, концептуальна система людини підпорядковується і визначається метафорично [6, с. 23]. З цього твердження випливає, що метафоричне мислення є ефективним засобом інформаційної обробки, одиницею створення нових знань та їх збереження.

Об'єктивація когнітивної метафори відбувається за допомоги вербальної метафори, яка активує певні концептуальні структури у пізнанні адресата та надає доступ до ментальної/когнітивної метафори і є, свого роду, каталізатором мисленнєвих процесів і відображенням їх результатів.

У нашому пізнанні вся інформація певним чином структурована. У мовленнєвій картині світу існують стійкі зв'язки між деякими, на перший погляд далекими один від одного понятійними сферами. Ці зв'язки обумовлюють існування багатьох метафор, а також спричиняють появу нових метафор, які базуються на цих зв'язках.

У сучасній лінгвістиці при обговоренні цих зв'язків використовується термін «метафорична модель». За визначенням А. П. Чудінова метафоричною моделлю є установлена, традиційна для певного національного пізнання схема зв'язку між понятійними сферами [4, с. 70]. Дослідник у своїх працях про політичні метафори підкреслює значимість «системи метафоричних моделей» вважаючи її «... важливою частиною національної картини світу та національної ментальності», оскільки вона «... тісно пов'язана з історією народу і сучасною соціально-політичною ситуацією» [5, с.55].

Якщо ми візьмемо за основу запропоновану науковцем систему метафоричних моделей, то вона має містити наступні ключові моделі:

1. початкова понятійна складова;

2. нова понятійна складова;

3. фрейми, які відносяться до даної моделі, тобто фрагменти, одиниці знань, які організовані навколо деяких понять і містять дані про суттєве, типове і можливе для цих понять.

Таким чином стає зрозумілим, що «... фрейми структурують початкову концептуальну сферу, а у метафоричних розуміннях вони відіграють важливу роль для нетрадиційної металної категоризації сфери-магніта»;

4. типові для кожного фрейму слоти, під якими розуміють «елементи ситуації» та «деякі аспекти конкретизації фреймів»;

5. об'єднуючий компонент первинних і метафоричних змістів одиниць розуміння певної моделі;

6. дискурсивна характеристика моделі, тобто екстралінгвістичні параметри певної одиниці;

7. продуктивні моделі. [4, с. 131-133].

Дана стаття аналізує об'єктивацію концепту «ДЕМОКРАТИЕ» у німецькому політичному дискурсі. У якості предмета дослідження виступають приклади, відібрані методом суцільної вибірки, на політичну тему інтернет-сайтів «DW», «Der Spiegel», «Tageschau» та «FAZ-NET».

Надалі описані у статті метафоричні моделі об'єк-

тивують концепт «ДЕМОКРАТИЕ» у німецькому політичному дискурсі і були класифікованими за початковою понятійною складовою, відповідно класифікації А. Чудінова, що вже була описана нами вище. Класифікація виділених метафоричних одиниць була здійснена за допомогою співвіднесення лексеми у метафоричному значенні з об'єктивуючим для цієї лексеми концептом-джерелом метафоричного переносу і наступним співвіднесенням цього початкового концепту або «концепту-джерела» з певною частиною концептосфери. Таким чином ми намагалися виявити найбільш значимі для людини сфери суспільної діяльності, які однорідно характеризують мисленнєву сферу концепту «ДЕМОКРАТИЕ». Усього нами було виявлено 5 метафоричних моделей, які були найбільш уживаними:

1. REISEN – 13%

2. KRIEG – 10%

3. HAUSHALT – 8,7%

4. WIRTSCHAFT – 9,3%

5. SOZIALES LEBEN – 5,3%.

На даний момент ми зупинимо свою увагу на описі метафоричної моделі REISEN, адже вона є найчастотнішою у наших прикладах і налічує 24 метафори, або 13% від інших прикладів.

Всі відібрані метафоричні одиниці цієї метафоричної моделі, які об'єктивують концепт «ДЕМОКРАТИЕ», відносяться до фрейму «ПЕРЕБУВАННЯ У ДОРОЗІ», який складається з таких слотів: 1.1. «ДОРОГА ТА НАПРЯМОК» (17 метафор) та слот 1.2. «ПРИБУТТЯ» – 7 метафор.

Таким чином даний фрейм охоплює інформацію про напрямки і маршрут руху, прибуття до пункту призначення на будь-якому транспортному засобі, про сам процес подорожі з усіма етапами.

Тож перейдемо безпосередньо до самих слотів. Слот 1.1. «ДОРОГА ТА НАПРЯМОК» (17 метафор). Не дивлячись на досить високу частотність при об'єктивації концепту «ДЕМОКРАТИЕ» цей слот виділяється малою варіативністю метафоричних одиниць: *der Weg zur Demokratie, die Richtung der Demokratie, die Distanz der Demokratie, der Schritt zur Demokratie*.

У процесі аналізу метафор слоту «ДОРОГА ТА НАПРЯМОК» виявилось, що у метафоричних одиницях, які об'єктивують концепт «ДЕМОКРАТИЕ», метафоричним значенням більш наповнені іменники: «Die Studie kommt zu dem Schluß, dass jeder siebte Muslim „problematische Einstellungsmuster“ vorweist. Das beziehen die Autoren auf eine hohe Distanz zur Demokratie und eine hohe Akzeptanz von politisch-religiös motivierter Gewalt» [8].

Серед досліджених прикладів нашу увагу привернули також метафори у значенні яких одночасно використовуються дві лексеми і метафоричне значення формується за формулою **Substantiv+Verb**: «Kutschid Kasuri habe ihm zugesichert, dass Pakistan den Weg der Demokratie und des Friedens weitergehen werde so Steinmeier, Kasuri versprach freie und faire Parlamentswahlen Ende dieses Jahres» [10].

У семи випадках (16,67%) метафоричне значення мали одночасно два іменники: «Bei einem Sieg wurde die Reform noch weitere Schritte in Richtung der sozia-

listischen Demokratie bedeuten, die Chavez anstrebt» [9].

Дієслово у метафоричному значенні було виявленим усього лише 1 раз, що складає лише 2,38% метафор досліджуваного слоту.

«Fortsetzung der eingeleiteten Reformen in der Ukraine. Ihm zufolge muss die Staatsmacht weitere Schritte in Richtung WTO-Beitritt unternehmen sowie die Demokratie weiter voran bringen» [7].

Тематика статей, у яких концепт «ДЕМОКРАТИЕ» актуалізується/об'єктивується за допомогою метафор слоту «ДОРОГА ТА НАПРЯМОК» різноманітна, але перевага статей надається опису саме внутрішньої політики Німеччини (9 контекстів – 21,42%). У семи контекстах відчувається критичне ставлення адресанта до внутрішньої політики Федеративної Республіки: « „Je größer der Datenberg wird, desto größer werden auch die Missbrauchrisiken“, sagte Schaar. Dabei gehe der Trend vom konkreten Verdacht zunehmend zur verdachtlosen Datenspeicherung. „Wenn das so weitergeht“, dann hat die Demokratie einen schweren Weg vor sich“. Schaar erinnerte dabei an den einstigen Chef der DDR-Staatssicherheit, Erich Mielke, der auch „gedacht hat, er muss alles wissen“. Zwar unterstellte er Niemandem, dass er den Überwachungsstaat wollte, „aber man muss klar sein, wo es hingehet“» [9].

Другий за частотою використання у німецькому політичному дискурсі є слот «ПРИБУТТЯ»: ankommen, kommen, landen, fest verankert sein. У цьому слоті найбільш частотнішою у своєму використанні є метафора «Rückkehr zur Demokratie» (4 метафори – 5,10%) для якої також характерною є мала варіативність за високої частотності звернення адресантів до неї для представлення концепту «ДЕМОКРАТИЕ»: die Rückkehr zur Demokratie, die Wiederkehr zur Demokratie, auf den Weg der Demokratie zurückzukehren.

Для характеристики / оцінки концепту «ДЕМОКРАТИЕ» за допомогою метафор слоту «ПРИБУТТЯ» у метафоричному значенні використовується іменник (4 метафори – 51,61%), а також дієслова (3 метафори – 32,26%). Наприклад: «1999 hatte Pervez Musharrat mit einem Militärputsch die Macht in Pakistan übernommen.

Seitdem beteuert er immer wieder, nur die geordnete Rückkehr zur Demokratie im Sinn zu haben» [10].

Або: « „Hier in Oaxaca ist diese Demokratie noch nicht angekommen“, meint Alejandro Cruz „hier herrscht und unterdrückt nach wie vor die PR“ » [7].

Найчастіше за допомогою метафор цього слоту описується політична ситуація і можливості встановлення демократії у Росії та Пакистані, при цьому також варто зауважити, що 5 метафор з усієї вибірки використовуються у негативному значенні, а інші 2 контексти можна окреслити як лексично нейтральні. Звернімо увагу на наступні приклади: «Putins Russland ist viel mehr Konkurrent und Gegner als Freund. Das Land hat unter dem ehemaligen KGB-Agenten den Weg zur Demokratie so weit verlassen, dass eine schnelle Rückkehr nicht zu erwarten ist» [7]. Та «Zugleich rief die frühere pakistanische Ministerpräsidentin Staatschef Pervez Mushartaf auf, seinen Posten als Armeeshef aufzugeben und zur Demokratie zurückzukommen. „Die Menschen in meinem Land wollen, dass die Verfassung wieder hergestellt und freie Wahlen abgehalten werden können. Einen anderen Weg gibt es nicht“, sagt sie» [9].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, проаналізувавши все вище зазначене, ми приходимо до висновку, що концепт «ДЕМОКРАТИЕ» досить часто вербалізується за допомогою метафор. Найчастіше досліджуваний концепт об'єктивується за допомогою одиниць метафоричної моделі «REISEN», що складає 13% усіх досліджуваних моделей. Найчастіше ця метафорична модель об'єктивується у слотах «ДОРОГА ТА НАПРЯМОК» та «ПРИБУТТЯ», що, виходячи за семантичні рамки інтерпретації, вербалізує постійне прагнення німецького політичного дискурсу до удосконалення внутрішньої та світової політичної ситуації.

За метафоричної об'єктивації концепту «ДЕМОКРАТИЕ» метафоричним значення здебільшого наповнюються іменники, вже далі слідують моделі поєднання моделей Substantiv+Verb або Substantiv+Substantiv, що надає метафоричним моделям статистичності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белова А. Д. Языковые картины мира в рамках когнитивно-дискурсивной парадигмы // Культура народов Причерноморья. – 2002. – № 29. – С.17–23.
2. Ильин М. В. Политический дискурс: слова и мысли // Полис. – Красноярск, 1994. – № 1. – С. 127–140.
3. Калішчук Д. М. Базові концепти сучасного англомовного політичного дискурсу. Концепт «Демократія» // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2009. – № 16 : Філологічні науки. Мовознавство. – С. 81–85.
4. Чудинов А. П. Метафорическая мозаика в современной политической коммуникации // Екатеринбург: Урал. гос. пед. ун-т., 2003. – 248 с.
5. Чудинов А. П. Принципы современной когнитивной лингвистики // Слово, высказывание, текст в когнитивном, прагматическом и культурологическом аспектах. – Челябинск, 2006. – С. 55–56.
6. Lakoff G. Metaphors we live by // George Lakoff, Mark Johnson. – London, the University of Chicago press, 2003. – 256 p.
7. Deutsche Welle [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.dw-world.de
8. FAZ-NET [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.faz.net/s/homepage.html.
9. Spiegel [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.spiegel.de
10. Tagesschau [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.tagesschau.de

REFERENCES

1. Bielova A. D. Language world picture in the frame of cognitive and discourse paradigm // Culture of Pre-Blachsea nation. – 2002. – № 29. – P.17–23.
2. Ilin M. V. Political discourse: words and thoughts //Polis. – Krasniarsk, 1994. – № 1. – P. 127–140.
3. Kalishchiuk D. M. Basic concepts of modern english speaking political discourse. Concept «Democracy» // Scientific journal of Volyn national Lesia Ukrainka university. – Lutsk, 2009. – № 16 : Philological Science. Philology. – P. 81–85.

4. Chudinov A. P. Methaphoric mosaik in modern political communication // Iekaterenburg: Ural national state pedagogical university, 2003. – 248 p.
5. Chudinov A. P. Principles of modern cognitive // Word, expression, text in cognitive, pragmatic and cultural aspects. – Tcheliabinsk, 2006. – P. 55–56.
6. Lakoff G. Methaphors we live by // George Lakoff, Mark Johnson. – London, the University of Chicago press, 2003. – 256 p.
7. Deutsche Welle [Electronic resource]. – Access mode: www.dw-world.de
8. FAZ-NET [Electronic resource]. – Access mode: www.faz.net/s/homepage.html.
9. Spiegel [Electronic resource]. – Access mode: www.spiegel.de
10. Tagesschau [Electronic resource]. – Access mode: www.tagesschau.de

Peculiarities of metaphorical verbalization of the concept «DEMOKRATIE» in German political discourse

Svyrydenko O. M., Skliarenko O. B.

Abstract. Today we can find a lot of research works, which are devoted to the problem of modern German political discourse, among them we can specify works of K. Pylypeko, V. Turchyn, L. Gaiduchenko, A. P. Chudinov and others. But the question of the peculiarities of the usage of concept «DEMOKRATIE» has not been revealed precisely in all of them. We have analized described material in the article and have come to conclusion, that concept «DEMOKRATIE» is rather often verbalized with the help of metaphors. The studied concept is most often objectivated with the help of the metaphoric unit model «REISEN», which makes 13% of all studied models. Most often this model is objectivated in the slots «WAY AND DIRECTION» and «ARRIVAL», which, according to the semantic frame of interpretation, verbalizes constant wish of German political discourse to improve inner and world political situation. Whithin the metaphoric verbalization of concept «DEMOKRATIE» mostly nouns became metaphoric meaning, which could be followed by combination of models Noun+Verb or Noun+Noun and all this makes metaphoric models static.

Keywords: *concept, frame, slot, political discourse, metaphor, concept objectivation, verbalization.*

Особенности метафорической вербализации концепта «DEMOKRATIE» в немецком политическом дискурсе

О. М. Свириденко, О. Б. Склиаренко

Аннотация. Статья анализирует немецкий политический дискурс. Внимание сосредоточено на метафорической вербализации базового концепта «DEMOKRATIE». Было установлено, что этот концепт объективируется с помощью фреймов «REISEN», «KRIEG», «HAUSHALT», «WIRTSCHAFT», «SOZIALES LEBEN». Основное внимание при этом обращено к фрейму «REISEN», который в этой статье представлен слотами «ДОРОГА И НАПРАВЛЕНИЕ», а также слотом «ПРИБЫТИЕ». Установлено, что метафорической вербализацией исследуемого концепта владеют имена существительные, структуры ИМЯ СУЩЕСТВИТЕЛЬНОЕ + ГЛАГОЛ, а также ИМЯ СУЩЕСТВИТЕЛЬНОЕ + ИМЯ СУЩЕСТВИТЕЛЬНОЕ.

Ключевые слова: *концепт, фрейм, слот, политический дискурс, метафора, объективация концепта, вербализация.*